

# Illas españolas esquecidas no Océano Pacífico

Xerardo Dasairas

Hai xa uns cantos anos que este avatar histórico nos chamou a atención e incluso foi noticia en moitos medios de comunicación que recollían a existencia no medio do Océano Pacífico dunhas illas aínda pertencentes á Coroa española. Logo soubemos dunha singradura que partiría de Combarro, o 4 de Novembro de 2017 para tentar (sabemos que fracasou o 13 de febreiro de 2018) de lle dar unha volta ao globo nun veleiro de 14,3 metros, chamado *Moflete*, tripulado por tres galegos e un manchego, dotado de modernos sistemas de comunicación.

Ao mencionarse que na súa derrota, tiñan pensado pasar polas devanditas illas, retomamos, xa que logo, a intención de comentar a singular situación histórica dunhas pequena terras insulares que semellan tiradas dun relato de Álvaro Cunqueiro.

Despois de se iren independizando as colonias de América do imperio español no ano 1898, ao perder a guerra contra os EEUU, España vai ceder as últimas colonias do Caribe (Cuba, Porto Rico) e tamén algunhas posesións no Pacífico como as Filipinas e logo a illa de Guam en 1899.



Ademais destes territorios de ultramar, España contaba no Pacífico cos arquipélagos das Carolinas, Palaos e Marianas que mediante un tratado se lle ían vender ao imperio alemán na mesma data. Mais, afóra deste acordo habían ficar esquecidas catro pequenos atoles (illas coralinas cunha lagoa no medio) chamados daquela Guedes, Coroa, Pescadores e Ocea, enclavados na chamada Micronesia española e cuxa localización se sitúa entre Melanesia e Polinesia no medio do Océano Pacífico.

Portanto, estas catro illas, aínda que ignoradas, seguirían estando baixo soberanía española ata que no ano 1948 un investigador do CSIC, Emilio Pastor, ao contrastar uns documentos, veu acreditar que estas illas quedaran fóra dos tratados asinados cos ianquis e os alemáns. Ao poñer isto en coñecemento do goberno de Franco, celebrouse o 12 de xaneiro deste ano un Consello de Ministros que, como noutros moitos asuntos, lle concedeu pouco interese a estas illas, aducindo que non posuían ningún valor económico nin estratéxico.

Dise que o propio Francisco Franco chegou a declarar que *mentres non se aclare o asunto, procede esperar antes de efectuar xestión algunha cos Estados Unidos ou coas potencias amigas que forman parte da ONU, xa que España non pertence a este organismo e sería este quen debería resolver sobre a sorte definitiva desas illas da Micronesia que pertenceron ao Xapón.*

Tampouco, desde aquela data, ningún Executivo posterior, nin sequera algún dos da época democrática, mostrarían interese sobre elas, aínda que na actualidade poderían ser explotadas como destino turístico como logo fixeron os franceses coas Seicheilles, os ianquis con Hawai... ou incluso como caladoiros de pesca.

Mais agora, co paso dos anos, o asunto semella ser máis complexo, pois moitos países emerxentes na zona, xa as levan usufrutuándoas desde hai tantos anos que conlevaría un árduo proceso internacional de reclamación. Estas illas ou atoles incluso mudaron de nome neste longo periodo e a chamada illa de

## O descubrimento destas illas

Armada de García de Loaiza saíndo da Coruña 1525



Estas illas foran descubertas no ano 1537 por Hernando de Grijalva, explorador e conquistador español que navegara moito tempo con Hernán Cortés e que nese ano decidiu facer exploracións polo Pacífico a bordo da nave Santiago. Porén, sería este o seu último descubrimento e viaxe, xa que nese mesmo ano morrería a mans da súa tripulación tras un motín. Logo, por temor ás represalias, decidiron encamiñar o barco cara ás Molucas, territorio que os tratados asinados por España lle tiñan recoñecido a Portugal, pero en Nova Guinea van perder o barco, morrendo case toda a tripulación. Os tres sobrevivintes desta expedición de Grijalva foron rescatados polo gobernador portugués da fortaleza de Ternate (Molucas), António Galvão, quen recibiu un relatorio da viaxe da man do contramestre Miguel Noble

que era un dos que se salvara. Este dixo que descubriran algunhas illas, cuxa identificación é hoxe moi especulativa, pero é a fonte máis completa sobre esta expedición e foi copiada por Martín Fernández de Navarrete na súa *Colección de los Viajes y Descubrimientos que Hicieron por Mar los Españoles desde fines del Siglo XV*. Tamén o gobernador Galvão había incluír estes relatos, escoitados da boca de Noble (agora semella portugués) na súa crónica denominada *Tratado dos Descubrimientos*, publicada inicialmente en Lisboa en 1563 e traducida ao inglés por Richard Hakluyt en 1601. Cabe dicir que nesta crónica, Galvão engadiría detalles e feitos inventados que non figuran na relación de Noble, modificando tamén algúns outros. Contodo, o máis interesantes dos textos conservados é a *Relación* feita por Juan Camacho, outro dos sobrevivintes, conservada na Biblioteca Nacional en Madrid que contradice de plano o relato de Noble, acusándoo ademais de ser o asasino de Fernando ou Hernando de Grijalva.

Outra referencia ao descubrimento das illas e da expedición fíxoaa o Cronista Mayor de Castilla, Antonio de Herrera, na denominada *Historia general de los hechos de los castellanos en las Islas i Tierra firme del Mar Océano*, coñecida como *Décadas de Herrera*, publicada en Madrid entre 1601 y 1615. Nesta crónica, Herrera aportaría máis detalles que complementan os relatos por Noble e Galvão.



Kapingamarangi



Nukuoro

de Guedes no arquipélago das Marianas, tamén foi denominada polos aboríxenes como Pegan, Onaka ou Onella. A chamada Coroa era tamén coñecida como Arrecife, a de Acea nas Carolinas como Matador e a de Pescadores seguiría co mesmo nome, formando todas a chamada antano, Micronesia española. Na actualidade, integradas na Indonesia e na Micronesia, os nomes oficiais destes atoles xa son os de Kapingamarangi, Nukuoro, Rongerik, Mapia, Ulithi e que Matador non é hoxe máis que un arrecife coralino submarino.



A illa de Mapia nun selo

Pero visto o anterior, incluso con desinterese oficial español engadido, nós pouco podemos facer, agás darlle a este asunto que tratamos un carácter de curiosidade, matizando tamén de paso, a desidia institucional evidente. Pero aleccionados polas fermosas fotos destes lugares, ocórrenos matinar en que lle custaría ao Goberno español tentar a reclamación destes atoles tropicais para, ao menos, emular a ianquis e franceses e contar con algúns “paraísos” turísticos de sona? Pero será mellor deixar o tema aquí pois tal como se dan ultimamente as cousas en España, ao mellor lles dá por crear uns paraísos fiscais en vez de turísticos... Se xa houbo unha certa fraude coas Cies, segundo din que outro paraíso, que non farían con estas... Mágoa de quedarmos sen a información dos *argonautas* do *Mofletes*...

## As illas na actualidade

Ainda que polo Dereito Internacional, España segue ostentando legalmente a súa soberanía, xa non exerce esta politicamente, pois actualmente, Mapia está baixo a órbita política de Indonesia; Kapingamarangi, Ulithi e Nukuoro están baixo a dos Estados Federados de Micronesia e Rongerik atópase baixo o control da República das Illas Marshall. Cada atol contén diferentes illotes e illas, todos eles baixo un clima tropical que fai que se desenvolva unha densa vexetación frondosa.

O atol máis grande é Rongerik, e Kapingamarangi é o que conta con maior poboación pois segundo o censo máis recente habitan nel unhas 750 persoas. Nukuoro tamén conta cuns 400 habitantes e Ulithi de 40 illas, tén catro habitadas cuns 800 habitantes e foi descuberto polo portugués Diogo de Rocha en 1526 pero en 1712 foi explorado polo vasco Bernardo de Eugui, chegando en 1731 os xesuítas para evanxelizaren as illas. O máis pequeno e occidental, perto de Indonesia, é Mapia que tén só 3 illas, estando practicamente deshabitado.

As poboacións de Kapingamarangi e Nukuoro, moi próximas, falan linguas distintas pero son comprensibles entre si nun 50%. Mapia atópase a miles de quilómetros destas, Rongerik está aproximadamente a 1.700 quilómetros de Nukuoro e un pouco máis ao norte, a 1.000 quilómetros cara o nordés de Mapia, está Ulithi. Mapia está próxima a Indonesia, mentres que Kapingamarangi e Nukuoro están ao nordés de Papúa Nova Guinea.

